

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ

1.6.1. Відсутність поваги до викривачів корупції у суспільстві, а також відсутність у осіб, які хочуть повідомити про корупцію, необхідних знань щодо правових гарантій захисту їх порушених прав

Ставлення до проблеми корупції та до тих, хто мав сміливість повідомити про корупцію, на даний час є одним із найсерйозніших викликів для українського суспільства.

Інститут викривачів є важливим запобіжником виникнення та поширення корупції. Саме викривачі мають доступ до інформації про корупцію, яку можуть виявити і повідомити тільки вони, оскільки перебувають всередині організації.

Водночас на сьогодні превентивний потенціал цього інституту використовується не на повну силу.

Так, однією з ключових проблем є *недостатня вмотивованість* потенційних викривачів до повідомлення уповноважених суб'єктів про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції»¹.

Хоча важливим при прийнятті рішення повідомляти про корупцію чи ні, є питання правового захисту викривачів, не менш важливою є суспільна культура, в якій викриття заохочується, а не сприймається як негативне явище.

Основними причинами небажання особи повідомляти про відомі їй факти корупції є:

- 1) побоювання зазнати осуду свого оточення (колег, друзів, знайомих);
- 2) відсутність знань про порядок подання повідомлень та гарантії правового захисту;
- 3) побоювання зазнати наслідків у вигляді негативних заходів впливу.

У свою чергу, осуд оточенням дій з викриття корупції та відсутність поваги до викривачів корупції у суспільстві зумовлені низкою причин, основними серед яких є:

- толерування корупції;
- недостатньо сформована у суспільстві культура повідомлення про корупцію.

З огляду на описані причини небажання осіб повідомляти про корупцію, а також визначені в Антикорупційній стратегії на 2021–2025 роки очікувані стратегічні результати, у *Державній антикорупційній програмі на 2023–2025 роки* передбачено виконання заходів, які будуть визначені у Стратегії комунікації у сфері запобігання та протидії корупції та дозволять сформувати в українському суспільстві культуру викривання та

¹ Так, за результатами соціологічних досліджень, проведених у 2017, 2020, 2021 роках встановлено, що частка людей, яка вибрала викривальницьку модель поведінки зменшилася у 2020 році, проте зросла у 2021 році до 9,8% серед населення та до 22,7% серед представників бізнесу. Водночас пряме запитання («Чи подали б Ви скаргу до органів влади або до правоохоронних органів в зв'язку з випадком корупції?») показує значно більшу частку потенційних викривачів: серед населення таких 22,2%, а серед бізнесу навіть більше ніж половина – 54,5%. Див. Корупція в Україні 2021: Розуміння, сприйняття, поширеність. Звіт за результатами опитування населення та бізнесу у 2021 році. 2022. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/07/1009488299966710444nacp_report_info_sapiens_2021_ukr_final.pdf.

Під час проведення дослідження «Антикорупційна доброчесність – 2020» до факторів, які заважають системі повідомлень про корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення стати потужним інструментом боротьби з корупцією, всі групи респондентів віднесли корумповану судову та правоохоронну систему (від 49,8% до 60,2%), національний менталітет (від 46,1% до 58,7%) та слабкі механізми захисту викривачів (від 43,8% до 46,6%). Див.: Антикорупційна доброчесність 2020: аналітичний огляд за результатами соціологічного дослідження. - К., Національне агентство з питань запобігання корупції, 2021. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/07/Doslidzhennya-Antykoruptsiyna-dobrochesnist-2020.pdf>.

повагу до викривачів, а також підвищити рівень обізнаності громадян з гарантіями правового захисту викривачів.